

que caracteritza una llengua, sinó el conjunt dels seus aspectes.

Com que amb una llista tancada de lèxic és molt fàcil de fer «manipulacions» de manera que puguem justificar qualsevol tipus d'afirmació, parteix primer del conjunt de mots que un altre filòleg, Jud, havia usat per demostrar l'oposició de solucions entre el castellà, i el francès i l'italià. A aquesta llista, hi afegeix les solucions portugueses i les occitanes i, més endavant (cap. 7), les aragoneses. Considera que, si amb alguna llengua hem de comparar el català, ha de ser precisament amb les que s'hi troben més a la vora geogràfica: l'occità i l'aragonès.

Tenim, doncs, que a la primera part, amb l'estudi comparatiu d'una llista de mots, d'un camp semàntic (els noms de parentiu), d'una part del *Tirant lo Blanc*, dels préstecs d'altres llengües (germanismes i arabismes), Germà Colon arriba a la conclusió que, tot i tenint en compte la independència del català, ens trobem amb un predomini clar de tipus lèxics gallo-romànics, algunes coincidències ibero-romàniques i algunes denominacions autòctones. És a dir, ens trobem amb una base llatina que coincideix en català i en occità, i que discrepa del castellà i del portuguès; que aquesta discrepància arriba fins en la diversa actuació dels superestrats germànic i àrab, i que la coincidència catalano-occitana es troba fins i tot en aquells mots d'etimologia incerta o desconeguda.

Ara bé, els filòlegs han alludit sovint al canvi d'orientació que ha sofert el català al llarg de la història. Dit amb altres paraules, s'ha parlat de la hispanització del català a partir dels segles xv i xvi. Germà Colon també tracta la incidència que pot haver tingut el lèxic d'altres llengües sobre el català. Fa constatar que a partir de l'entrada dels Trastàmara, i sobretot amb la monarquia borbònica, es pot veure que en alguns casos havien triomfat solucions que s'acosten a les castellanies i que havien començat a entrar els primers castellanismes. Però això no vol pas dir que hagi can-

viat el caràcter del català. Les eleccions que les llengües van fer a l'edat mitjana continuen determinant les solucions modernes, i el vocabulari bàsic i tradicional continua trobant-se molt més a la vora de l'occità que del castellà.

Un altre punt és la qüestió del mossàrab i la dels dialectes en el català medieval. Del mossàrab i la seva possible diversificació o unitat a tota la península, no en podem treure cap conclusió per falta d'una documentació fiable. L'estudi de la dialectologia medieval té encara molt de camp per recórrer i sovint l'aportació de nova documentació fa rectificar les conclusions a què s'havia arribat. El que sí que sembla cert, segons l'autor, és que el català era la llengua romànica més uniforme, i que la cohesió de la llengua literària és un reflex de la cohesió de la llengua parlada (p. 159).

La segona part del llibre consta d'onze monografies sobre problemes concrets de la filologia romànica, en la solució dels quals és necessari tenir en compte mots catalans. L'autor fa en cada cas un estudi molt detingut i profundit i hi aporta gran quantitat de dades documentals. Són d'especial interès els estudis sobre *El concepto de «otoño» en catalán y su posición entre las lenguas romances* (ps. 223-240), on tracta, a més de la procedència del mot, la incidència de la llengua literària sobre la col·loquial; *Los castellanismos primeros del catalán. Acerca de NUPTIAE y VOTA, en la Península Ibérica* (ps. 354-395), en què desenvolupa la qüestió, que ja havia plantejat, de la relativa hispanització del català.

En resum, doncs, l'anàlisi detallada de cadascun dels aspectes que tracta i tota la documentació que el llibre forneix al lector, el fan un element de consulta imprescindible si hom vol tenir una visió clara de la posició del català dins la Romània.

M. TERESA SABRIÀ I RIUS

Joan FUSTER: *Contra el Noucentisme*. Barcelona, Editorial Crítica, 1977. (Col·lecció «Sarrià», núm. 1.) 193 ps.

De ja fa un temps que, per sobre del petit món de la historiografia cultural catalana, plana un espectre que amenaça de descompartir voluntats, embullar la troca a la gent del ram —no diguem ja als qui, tot i ser-ne forans, s'hi mostren mínimament interessats— i ajejar soterrades, artificioses contradiccions, menys superades que hom no podia creure en moments d'espòradic optimisme. Estranya

fascinació, l'exercida per aquest espectre, feta alhora d'un dolciu i ambivalent sentiment d'atracció i de repulsió, que indiscriminadament actua sobre uns i altres. Si fa no fa, tots, qui més qui menys, des d'una perspectiva o altra, veuen en l'espectre un inexcusable punt de referència, pedra de toc inevitable per analitzar contrastativament, en un sentit o altre, tot l'esdevingut abans i tot l'esdevingut des-

prés, el que va ser —¿hi ha algú que comenci a saber-ho ja, això?— i el que hauria pogut ser si no etc. Per a segons quins, complex l'espectre la funció de mite dels orígens —d'orígens tal com déu mana, és clar—, per a segons quins altres la funció de constituir l'inequívoc cant del cigne d'una classe decadent abocada de forma ineluctable al feixisme. L'espectre suscita per un igual enyorances i recels retrospectius. Al seu conjur, hom troba a faltar aquell poder polític que fomentava la cultura i la creativitat intel·lectual, hom es malfia de l'excessiu intervencionisme d'aquell, al servei d'interessos suspects, dins l'àmbit d'aquestes. L'espectre evoca eficiència pragmàtica i/o dirigisme dogmàtic. L'espectre plana i no som encara capaços d'esventar-lo i de restituir-lo —de restituir-nos— a la pròpia realitat històrica. L'espectre es diu Noucentisme i a hores d'ara bé podem afirmar que s'està convertint —suposo que ben a desgrat seu— en un dels més hàbils paranys mai no parats dins el complex àmbit taxonòmic i conceptual que permet de delimitar l'evolució cultural per tal que intel·lectuals ingenus i apassionats poc lúcids s'acuitin a fer divertides declaracions de principis i es creguin en el transcendent deure de pronunciar-s'hi a favor o en contra; del Noucentisme, és clar.

Últimament, Joan Fuster ha fet a tema tan substancial, a tall d'embolica que fa fort i servint-se només d'un títol i d'un pròleg de pròlegs, una aportació ben digna d'un parell de breus consideracions al marge. En efecte, d'una banda —i això és important perquè prové de qui prové i perquè comporta una mena de retractació implícita—, l'assagista de Sueca manifesta explícitament que ni amb el Noucentisme, el Modernisme o qualsevol altre «isme» aparatós, no són vàlids els pros o els contres; una constatació —tant de bo definitiva!— que crítics, historiadors i públic en general ens hem fet ja tots prou grandets com perquè no anem perdent el temps declarant-nos partidaris o adversaris de semblants foteses. D'altra banda, però, Fuster sembla no poder-se fer escàpol encara de la força de captivació de l'espectre i no sap resistir-se, doncs, a la temptació d'extrapol·lar el plantejament suara recusat —tot i que, en principi, no se li n'amaga la qüestionabilitat— i d'aplicar-lo entre els rengles dels autors; i així, en virtut de l'art de prestidigitador de Fuster, Salvat-Papasseit, Pla i Espriu es drecen *Contra el Noucentisme*. La maniobra, exemplificada i sintetitzada per la contundència sensacionalista del títol, em sembla doblement confusionalista.

En primer lloc, associa de forma simplista i arbitrària uns autors amb un moviment sense aclarir en què consistiren exactament llurs possibles i recíprocs punts de contacte o de discrepància. Intentar explicar, per exemple, la no adscripció d'aquests autors —o de quals-

sevol altres— dins l'òrbita noucentista pel fet de no provenir de la burgesia, denota una ben càndida visió de les classes socials i d'allò que veritablement les identifica com a tals. Aquestes només existeixen en tant que pràctiques de classe, és a dir, en tant que resultat operatiu de l'articulació voluntària o inconscient de múltiples pràctiques individuals dins l'estratègia i al servei d'un grup social determinat, i no pas en tant que unitat abstracta sorgida d'aplegar teòricament dins un mateix apartat tot d'individus d'identificació bressol o similar quantia d'ingressos periòdics. Aplicat al nostre cas, és intel·lectual noucentista no pas el d'extracció social burgesa, sinó el qui, d'una manera o altra, integra la seva activitat cultural i crítica dins la pràctica de classe desenvolupada per la burgesia catalana en l'àmbit ideològic-artístic durant els dos primers decennis de segle. La vàlua i l'originalitat dels autors aquí encartats radica precisament, segons això, en el fet que, a desgrat de la forta puixança i el gran prestigi assolits en el seu moment per aquesta pràctica —que s'autoanomenà i que anomenem Noucentisme—, tots tres es van sostreure a la seva influència i, sense partir en absolut de motivacions reactives, van reeixir a crear altres vies expressives al marge de la dominant, les quals, a banda llur qualitat intrínseca, serveixen, ja només aparèixer, per evidenciar els límits del Noucentisme i per posar en relleu que hi ha altres «normalitats» possibles a més de la predicada amb pretensions exclusivistes pels seus acòlits. Cap d'aquests tres autors, a diferència del que dona a entendre Fuster, no fa un atac frontal contra el Noucentisme, ans al contrari, llur obra, que és el que en definitiva compta a l'hora d'establir deutes i divergències, es caracteritza tot just per la no relació que hi serve, per no tenir-hi res a veure, pel fet d'erigir-se, a conseqüència de madura i deliberada reflexió o bé d'espontània creativitat —més aviat això últim, sobretot en Salvat i en Pla—, en tota una altra cosa. És clar que tots tres, d'altra banda, en tant que intel·lectuals i homes del seu temps, manifesten de manera més o menys ostensible una actitud vers el Noucentisme, una actitud personal indefugible davant un fenomen tan complex, la consideració de la qual a hores d'ara serveix per entendre més bé la genuïna especificitat de llur aportació respectiva. Per expressar-ho breument podríem dir que, del Noucentisme, Salvat se'n delia *malgré lui*, Pla se'n trufava amb molta més circumspècta mesura que no es pensen alguns, val a dir, i Espriu en prescindia perquè podia permetre-se'n el luxe. Tres actituds individuals diverses que traeixen també en bona part les adoptades en tres moments graduals en relació amb el mateix moviment per la *intelligentsia* catalana. Salvat, víctima de les contradiccions derivades d'una defectuosament assumida consciència de classe, es com-

plau a emetre exabruptes anarquistosos i vagement proletaritzants en la mateixa mesura en què se sap exclòs del parnàs de l'alta cultura, a què ell aspira. És quan el Noucentisme, en ple apogeu encara, desvetlla tot de secretes enveges i admiracions, fins i tot entre els qui no en formen part. Pla, pel seu compte, imbuït de sempre de la justificable pedanteria de donar-se-les de pervingut dins el món de la literatura, fustiga les presumpcions literàries de molts noucentistes i els artificiosos resultats lingüístics en què a vegades es concreten, però tampoc no s'està de reconèixer els aspectes fonamentals del moviment, els que no tenen res d'epidèmic i sí, per contra, de substancial. És el seu moment el del distanciament crític no exempt de la inevitable relació del deute contret. Espriu, per últim, culturalitzat ja d'antuvi d'acord amb unes guies que malgrat ser possibles gràcies a la prèvia implantació de les noucentistes difereixen ja notablement d'aquestes, no té ja per què plantejar-se la necessitat urgent d'adoptar una posició o altra enfront del Noucentisme. Aquest ha perdut ja tota bel·ligerància programàtica i ha passat a convertir-se en una praxi institucional que, precisament pel fet de funcionar, no cal que sigui discutida.

En segon lloc, a més de constituir, com hem vist, l'encasellament oportunista d'uns autors sota una mateixa falsa premissa, *Contra el Noucentisme* té la des-gràcia d'usurpar un títol que, en justa lògica, només fóra pròpiament aplicable i escaient a un possible, convenient estudi que de debò es plantegés qui, què, per quines raons i amb quins propòsits va alçar-se en actitud hostil i oposada al Noucentisme. Un estudi que a ben segur revelaria més d'una sorpresa del tipus que, a desgrat del que s'imaginien tants de «progres» de la setmana entrant, cap dels autors ni dels corrents sorgits en declarat antagonisme antinoucentista no parteixen de pressupostos més avançats ni brinden alternatives més revolucionàries que les del moviment que ens ocupa. Més aviat tot al contrari. Són adversaris directes del Noucentisme, en l'àmbit estètic-literari, naturalistes i modernistes rerassagats i avantguardistes despistats; en l'àmbit lingüístic, filòlegs energumènics i escriptors desplaçats; en l'àmbit polític-cultural, no hi ha contrapropostes equiparables. I això no és gens d'estranyar perquè, al capdavant, tampoc en aquest país, quan la burgesia intenta de consolidar i adequar la seva hegemonia als nous temps tot introduint transformacions d'àmplia i positiva repercussió a nivell de tota la col·lectivitat, no disposen encara les altres classes socials ni dels mitjans materials ni del grau de consciència necessaris com per contrarestar eficaçment el programa burgès amb un de propi, d'abast encara més operatiu i immediat. Amb l'agreujant a més, a casa nostra, que aquest procés té lloc just en el període en què

la reivindicació nacional catalana és assumida i afirmada essencialment per la burgesia més empenedora, mentre que les altres classes oscillen en gran part encara entre la indiferència i/o el lerrouxisme. Les diatribes contra el Noucentisme no provenen d'unes posicions crítiques d'esquerra, sinó d'ideologies preburgeses, reopròpies o incapaces de comprendre allò que el Noucentisme comporta i possibilita d'innovador en l'art i en la literatura, de cohesionador i flexibilitzador en la llengua, de fundacional en la imprescindible institucionalització del país. Unes ideologies que es concreten per via negativa, i no pas afirmativa, en forma de pastitxos tan penosos com ara —per citar uns pocs exemples— el *Xarau* de Rusiñol, els estirabots pseudo-filològics de Miquel i Planas, alguns manifestos avantguardistes més cridaners que altra cosa o *La Ben Nascuda* de Rodolf Llorens —l'únic intent, i encara ben tocatardà, de rèplica des d'unes perspectives «proletàries» a determinats ingredients de la mitologia noucentista. En definitiva, el Noucentisme, que bé podem considerar en petit com la nostra autèntica *Grün-derzeit*, és un fenomen en si tan travat i coherent, tan històricament oportú, que no deixava bretxa per a l'atac frontal i directe; no s'hi valien els procediments reactius, sinó únicament els superadors —com els desenvolupats per Salvat, Pla, Espriu, etc.—, no els que li plantaven cara sinó els que anaven més enllà, a propiciar el sorgiment d'unes noves pràctiques més dinàmiques, més radicalment transformadores.

Per acabar, encara dos mots sobre el llibret objecte d'aquesta ressenyona. En la *captatio benevolentiae* que implica el seu pròleg de pròlegs, prou que s'acuita Joan Fuster a curar-se en salut tot afirmant que el que ens ofereix, al capdavant, són també uns «textos». Res de més cert. Tan textos són ja —i consti que utilitzo el terme «text» en el sentit més objectiu possible—, que resulten, de molt, força més indicats a hores d'ara per a comprendre l'obra de Fuster que no pas la dels tres autors comentats. Cert també, tal com declara igualment aquest en el mateix indret, que els escriptors objecte d'anàlisi no han canviat gens substancialment durant els anys transcorreguts entre la primera publicació dels pròlegs de Fuster i la reimpressió que se n'ha fet ara; cert, entre altres coses, perquè no eren els escriptors els qui havien de canviar, tenint al darrera l'obra feta que tenien, sinó les maneres de sentir i d'interpretar aquesta obra el públic lector; i això, per sort, sí que ha canviat, i força; prou, si més no, com perquè els textos en qüestió ens diguin més del mester crític del prologuista que del fer literari dels prologats. Un mester compost, entre altres condiments, per insolències sàviament mesurades i amenitats amb punta, associacions aparentment improcedents i digres-

sions amb més de *divertimento* que d'enfarfec, un mester especialment apropiat, en fi, per introduir de manera abel·lidora dins la lectura de tres grans clàssics catalans contemporanis, recuperats en un tenaç esforç editorial per a aquell públic dels anys seixanta, tan dejú de literatura nostrada. Si just amb el pas de poc més d'una dècada han deixat de tenir els tex-

tos fusterians un valor instrumental per adquirir-ne un altre per ell mateix, bé prou ens podem preguntar quant temps més caldrà que transcorri per tal de saber si continuarà pagant la pena de llegir-los, mal que només sigui per tenir coneixença de l'assagista valencià.

JOSEP MURGADES

Robert MARRAST: *El teatre durant la guerra civil espanyola. Assaig d'història i documents*. Barcelona, Publicacions de l'Institut del Teatre / Edicions 62, 1978. (Col·lecció «Monografies de Teatre», núm. 8.) 321 ps.

El llibre de Marrast ha vingut a palliar, en certa manera, la manca d'estudis aprofundits i seriosos sobre la cultura durant la guerra civil. Ho ha fet, precisament, amb l'estudi del teatre, gènere cabdal en èpoques de trasbals i de canvi social per les possibilitats que ofereix com a arma ideològica.

D'altra banda, el fet d'estudiar el teatre «durant la guerra» (el període i no el tema) ha potenciat l'enfocament d'una qüestió altament suggestiva: el grau d'incidència dels fets històrics sobre la producció cultural o, dit d'altra manera, la repercussió que tingué, en el gènere més adient per a la divulgació ideològica, el canvi en la concepció de la cultura, canvi derivat directament d'una temptativa revolucionària que havia d'afectar principalment el camp de les idees. La complexitat del tema és donada, sobretot, pel fet que aquest canvi no tenia, en molts camps, els objectius prou clarificats, sovint volia dir coses diferents i, malgrat trobar-se en més o en menys en la consciència de molts, pocs arribaren a teoritzar-lo o, com a mínim, a col·laborar-hi amb llur aportació individual.

La introducció i els quatre capítols (dedicats a Madrid, Barcelona, altres ciutats de la zona republicana i balanç general) que componen la part d'«assaig d'història» del llibre, intenten cobrir dues funcions principals: la primera, descriure el procés de l'espectacle a nivell extern (estat de les cartelleres abans i després de la revolta, estrenes, reposicions, etc.); la segona i més important (lligada indiscutiblement a l'altra) és plantejar una sèrie de problemes específics del gènere teatral en el moment revolucionari. A saber: els conflictes entre economia, ideologia i estètica apareguts amb els primers intents de reforma del món de l'espectacle. Problemes, per exemple, com el de fins a quin punt l'acompliment d'un règim revolucionari de gestió, supeditat als interessos corporatius i sindicals (com proporcionar feina al major nombre d'actors, músics, escenògrafs, etc.), no imposa la servitud a un tipus de repertori burgès (quant a ideologia i

a estètica) que es contradiu amb les fites que en teoria convenen al poble: la formació de les idees i del gust. Fins a quin punt, també, dins el camp de la ideologia, era possible lligar la «diversió» o «entreteniment» (d'uns soldats que arriben del front, d'unes masses angoixades per la fam i els bombardeigs) amb aquesta desitjada «formació», per tal de crear espectacles populars sense caure en la vulgaritat (llegiu frivolitat, obscenitat, comicitat gratuïta, etc.); tenint en compte, a més, que cal assolir la suficient dignitat cultural perquè el teatre dit de «circumstàncies» o d'«urgència» no derivi en pamflet, perquè no quedin descuidats l'aspecte estètic, l'educació del gust de les masses. Fins a quin punt, també, i dins aquesta educació del gust, cal fer una revisió dels clàssics, de la mateixa manera que per a la formació ideològica cal comptar amb els models del teatre revolucionari estranger: quina ha d'ésser, doncs, i en definitiva, la política d'adaptacions i traduccions? Fins a quin punt, finalment, i dins d'un ordre de coses més general, el teatre no ha de prescindir d'ideologies concretes i mantenir-se *au dessus de la mêlée*, per tal d'incorporar-se (amb la totalitat de les Lletres i les Arts) al patrimoni cultural utilitzable com a baluard d'un poble civilitzat enfront de la barbàrie del feixisme.

Aquests problemes, generalitzables a tota la zona republicana, s'aguditzen o varien segons els llocs; però, en síntesi, responen a semblants dificultats del procés d'adequació d'uns principis ideològics a una realitat escènica viciada per uns costums ben arrelats en autors, actors i públic. Agreujat tot això per la manca d'uns models adaptats a les circumstàncies concretes del país (si exceptuem una parcial assimilació del model rus).

Cal assenyalar, pel que fa a l'extensió geogràfica analitzada per Marrast, que si bé l'estudi global de la zona republicana afavoreix el comparativisme (la constatació, per exemple, que a Madrid el conflicte es dona més sovint entre ideologia i estètica, mentre que a Barcelona, per una sèrie de raons, apareix fo-